

// Синергетическая парадигма: Многообразие поисков и подходов : сборник статей / Г. Шефер ; отв. ред. В. И. Аршинов [и др.]. – М. : Прогресс – Традиция, 2000. – С. 272-284.

6. Шевцов А. Моделемо педагогічний процес. Системно-синергетичний підхід / А. Шевцов // Освіта. – 2003. – 2-9 квітня.
7. Федорова М. А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы : дисс. ... канд. пед. наук / М. А. Федорова. – Ставрополь, 2004. – 169 с.

Корнелюк В. О. Роль синергетической составляющей образования студента педагогического вуза.

Рассмотрен синергетический подход к моделированию учебных технологий в высшем учебном заведении. Особенное внимание уделяется процессу самоорганизации как необходимому условию последующего самообразования.

Ключевые слова: синергетический подход, моделирование, самоорганизация, самообразование.

Korneluk V. O. The role of the synergistic component of teacher education student university.

The synergetic approach to the design of educational technologies in higher educational institution is analyzed. The main attention is paid to the process of self-arrangement as the necessary condition of following self-education.

Keywords: synergetic approach, modelling, self-arrangement, self-education.

УДК 378:53

Костенко Є. Ю.

Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

**ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИМ ДИСЦИПЛІНАМ
В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ ДО НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянута система впровадження нових державних стандартів освіти у викладанні природничо-математичних дисциплін з використанням інноваційних технологій; визначені шляхи підтримки та супроводу в системі науково-методичної роботи школи.

Ключові слова: Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, інноваційні технології, компетентнісний, особистісно зорієнтований, діяльнісний підходи, науково-методична робота.

Перехід до нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти який ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, впровадження яких сприяє всебічному розвитку особистості, розкриттю та розвитку її задатків та здібностей, є нагальною необхідністю сьогодення. Слід визнати, що об'єм накопичених школярами знань вже не є запорукою успішності та гарантією затребуваності у подальшому житті. Загальновідомим є те, що великий відсоток шкільних відмінників не змогли стати "відмінниками" й у дорослому житті, тому що не були спроможними застосувати набуті знання в умовах обставин, які стрімко змінюються. А підходи до навчання, запропоновані у новому Державному стандарті, припускають підготовку випускників не тільки до здобуття знань, але й до застосування їх в умовах невизначеності, формування вміння мобілізувати у різних життєвих ситуаціях набуті знання та досвід.

Ідея компетентнісного підходу в педагогіці зародилася на початку 80-х років минулого століття, коли в журналі "Перспективи. Питання освіти" була опублікована стаття В. де Ландшеер "Концепція "мінімальної компетентності" [1]. Спочатку мова йшла не про підхід, а про поняття компетентності, професійної компетентності та професійних

компетенціях особистості, які обґрунтовувались як мета і результат освіти. При цьому компетентність у самому широкому змісті розумілась як “поглиблене знання предмета або освоєне вміння”. В процесі освоєння поняття відбувалося розширення його обсягу й змісту. І саме останнім часом (з кінця минулого століття) стали вже говорити про компетентнісний підхід в освіті (В. Болотов, Е. Коган, В. Кальней, О. Новіков, В. Серіков, С. Шишов, Б. Ельконін та ін.).

Компетентнісно-орієнтована освіта в сучасній педагогіці є не даниною моді, а об'єктивним явищем в освіті, що викликане до життя соціально-економічними, політико-освітніми й педагогічними передумовами. Насамперед, це реакція освіти на соціально-економічні умови, що змінилися, на процеси, що з'явилися разом з ринковою економікою. Ці нові вимоги не пов'язані жорстко з тією або іншою дисципліною, вони носять надпредметний характер і є універсальними. Їх формування вимагає не стільки нового змісту (предметного), скільки інших педагогічних технологій. Подібні вимоги одні автори називають базовими навичками (В. Байденко), інші – надпрофесійними, базисними кваліфікаціями (О. Новіков), треті – ключовими компетенціями.

С точки зору А. Хуторського, компетентнісний підхід припускає не засвоєння учнем окремих друг від друга знань й умінь, а оволодіння ними в комплексі. У зв'язку із цим міняється, точніше, по іншому визначається система методів навчання. В основі відбору й конструювання методів навчання лежить структура відповідних компетенцій і функцій, які вони виконують в освіті [2].

І. Зимня визначає компетентність як актуальну, сформовану особистісну якість, що ґрунтується на знаннях, і є інтелектуально й особистісно обумовленою соціально-професійною характеристикою людини [3].

Взагалі можна відзначити, що виділяються, принаймні два підходи до розуміння ключових компетенцій. Е. Зеєр, В. Байденко, Б. Оскарссон наголошують на особистісних властивостях [4-5], О. Новіков – на знаннях й умінях, що володіють властивістю широкого переносу [6]. При всьому розмаїтті набору компетенцій важливо, щоб вони відповідали двом важливим критеріям: узагальненості, яка надає можливість переносу компетенції на різні сфери й види діяльності, і функціональності, що відбиває момент залучення в ту або іншу діяльність.

Діяльнісний підхід, зазначений у новому державному стандарті, є закінченою теорією навчання, визнаною у світі. Він обґрунтовується в роботах Л. Виготського, П. Гальперіна, О. Леонтєва, С. Рубінштейна й розвивається у працях Б. Бадмаєва, В. Давидова, І. Ільєсова, З. Решетової, Н. Тализіної, Д. Ельконіна та ін.

Діяльнісний підхід з точки зору психології ґрунтується на принциповому положенні про те, що психіка людини нерозривно пов'язана з його діяльністю й діяльністю обумовлена. При цьому діяльність розуміється як навмисна активність людини, що проявляється в процесі його взаємодії з навколишнім світом, і ця взаємодія полягає в розв'язуванні життєво важливих завдань, що визначають існування й розвиток людини. За визначенням О. Леонтєва, людське життя – це “сукупність, точніше система, діяльностей, що міняють одна одну” [7, с. 112].

Відповідно до цієї теорії метою навчання є не озброєння знаннями, не нагромадження їх, а формування вміння діяти. П. Гальперін у своїх дослідженнях порушив питання: для чого людина вчиться? І відповів: для того, щоб навчитися щонебудь робити, а для цього – довідатися, як це треба робити. Таким чином мета навчання – дати людині вміння діяти, а знання повинні стати засобом навчання діям. Усяке навчання основам наук у той же час є й навчанням відповідним розумовим діям, а формування розумової дії є неможливим без засвоєння певних знань. Тому первинними з погляду цілей навчання є діяльність і дії, що входять у її склад, а не знання.

Ще однією складовою нового державного стандарту є особисто зорієнтований підхід до реалізації освітнього процесу, для якого характерною є спрямованість на розвиток

особистості учня шляхом забезпечення йому свободи для прийняття самостійних рішень у виборі змісту, технології і терміну навчання.

Мета статті полягає в обґрунтуванні ефективних технологій навчання природничо-математичним дисциплінам в умовах переходу до нового державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Можна виділити найбільш поширені в Україні педагогічні технології: інформаційні (комп'ютерні, мультимедійні, мережеві, дистанційні); проектні та діяльнісні; креативні; ігрові (імітаційні, операційні, виконання ролей); модульні, здоров'язберігаючі, технології особистісно зорієнтованого і диференційованого навчання.

На уроках біології ефективними є інтерактивні форми і методи роботи (спільна групова робота, дебати, дискусії, моделювання, рольові ігри, індивідуальні й групові творчі і пошукові роботи). Ці методи навчання не тільки підвищують інтерес учнів до предмета, але й забезпечують глибоке засвоєння змісту, вироблення навичок і формування загальнолюдських цінностей. Інтерактивне навчання базується на співпраці, взаємонавчанні в системі "вчитель – учень", "учень – учень". Інтерактивна взаємодія виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншими, однієї думки над іншою. Під час такого навчання учні навчаються спілкуватися, критично мислити, приймати обґрунтовані рішення. Таким чином розвиваються навчально-пізнавальні, інформаційні, комунікативні та розвиваючі особистісні компетентності.

У викладанні хімії використовуються інформаційні й дослідницькі проекти, що добре зарекомендували себе на уроках засвоєння нових знань, перевірки знань, умінь і навичок учнів, також на уроках по закріпленню вивченого. При роботі над проектом вчитель:

- а) допомагає учням у пошуку джерел, які будуть їм корисні у роботі над проектом;
- б) сам є джерелом інформації;
- в) координує весь процес;
- г) підтримує та заохочує учнів.

Такий підхід за своєю сутністю є діяльнісним, адже припускає самостійне здобування знань школярами, в процесі якого формується вміння діяти.

На уроках фізики дуже доречним є розвиваюче навчання, яке при викладі навчального матеріалу розвиває пізнавальний інтерес школярів до дослідницького, впливаючи на емоційну сферу їхньої особистості. Для цього можна використовувати парадоксальні питання-завдання, які викликають подив учнів, змушують їх думати, а головне – привертають увагу кожного учня, сприяють кращому розумінню фізичних законів й явищ. З цією метою ми використовуємо відкриті задачі. Відкриті задачі пропонуються школяру для того, щоб в процесі їх розв'язання, при зіткненні з певною проблемною ситуацією учень закономірно і самостійно прийшов до відкриття необхідного за програмою способу вирішення на матеріалі власного досвіду, в якому присутній істинно життєвий зміст. Тобто такий спосіб представлення матеріалу водночас впливає на майже все базові компетентності учнів і забезпечує розвиток особистісних діяльнісних якостей.

Для математичних дисциплін може бути використаний диференційований підхід. Він організаційно складається зі сполучення індивідуальної, групової й фронтальної роботи, з використанням технологій колективних та групових способів навчання. Включення різнорівневих завдань у контроль сприяє: підвищенню активності й працездатності на уроці, появи в школярів інтересу до власної пізнавальної діяльності. Впроваджені елементи диференційованого підходу активізують прагнення дітей до знань. Учні привчаються до самоорганізації навчальної праці, чому сприяє застосування комп'ютерних технологій. Вони вчаться працювати з інформацією, ефективно її використовувати. За допомогою диференційованого підходу створюються сприятливі умови для розвитку учнів і більш якісного навчання. Диференційовані форми навчальної діяльності можуть бути успішно організовані на будь-якому етапі уроку математики. Тому

хоч і не можна назвати диференційований підхід цілком інноваційною технологією, але він цілком задовольняє вимоги діяльнісного підходу та розвиває крім предметної інформаційну, пізнавальну та організаційну компетентності.

Попередній виклад і власний досвід роботи дозволяє зробити висновок, що діяльнісний та компетентісний підходи у навчанні дисциплінам природничо-математичного циклу припускає використання сучасних педагогічних технологій.

Таким чином, для втілення в життя положень нового державного стандарту пріоритетною задачею адміністрації навчального закладу стає мотивація і підготовка вчителів до застосування інноваційних педагогічних технологій, які відповідають усім вимогам цього стандарту. Для вирішення цього завдання науково-методичний супровід повинен бути зорієнтований на підтримку педагогів, які впроваджують передові педагогічні технології.

Важливо відзначити, що супровід виконує чотири функції:

- 1) діагностики сутності проблеми, що виникла;
- 2) інформації про сутність проблеми й шляхи її рішення;
- 3) консультації на етапі прийняття й вироблення плану рішення проблеми;
- 4) первинної допомоги на етапі реалізації плану рішення.

Перші два етапи можна вважати визначеними у випадку впровадження інноваційних технологій з метою переходу на новий Державний стандарт. Дуже важливим є вибір педагогічних технологій у відповідності до особистісних якостей кожного педагога.

Тому для втілення в життя положень нового Державного стандарту освіти, ми пропонуємо організацію інноваційно-творчих груп педагогів. У ході роботи таких груп здійснюється перехід діяльності учасників із режиму одержання інформації в режим інноваційної розробки, спільного пошуку робочих орієнтирів; відбувається вироблення в кожного з учасників професійно-особистісних орієнтирів і зміна професійно-особистісної позиції: перехід від індивідуально-професійної відчуженості до індивідуально-професійного залучення.

Перспективою подальшого дослідження обраної теми ми вбачаємо розгляд можливостей інших інноваційних технологій в курсах природничо-математичного циклу та детальний аналіз доцільності різних форм науково-методичної роботи школи для переходу до нового Державного стандарту середньої освіти.

Використана література:

1. Ландшеер В. Концепция “минимальной компетентности” / В. Ландшеер // Перспективы. Вопросы образования. – 1988. – № 1.5. – С. 44-48.
2. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты / А. В. Хуторской // Интернет-журнал “Эйдос”. – 2002. – 23 апреля. – Режим доступа : <http://eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
3. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический аспект) / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 4. – С. 20-27.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Издательство УГППУ, 1997. – 243 с.
5. Байденко В. И. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса / В. И. Байденко, Б. Оскарссон // Профессиональное образование и формирование личности специалиста. – 2002. – № 5. – С. 22-46.
6. Новиков А. М. Профессиональное образование в России / А. М. Новиков. – М. : ИЦП НПО РАО, 1997. – 254 с.
7. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 324 с.

Костенко Е. Ю. Технологии обучения естественнонаучно-математических дисциплин в условиях перехода к новому Государственному стандарту общего среднего образования.

В статье рассмотрена система внедрения новых государственных стандартов образования в преподавание естественнонаучно-математических дисциплин с использованием инновационных технологий и их всесторонняя поддержка и сопровождение при помощи системы научно-методической работы школы.

Ключевые слова: Государственный стандарт базового и полного общего среднего образования, инновационные технологии, компетентностный, личностно-ориентированный, деятельностный подходы, научно-методическая работа.

Kostenko E. Y. Techniques in studying natural science-mathematical subjects under transition to new State Standard of Secondary education.

The paper examines the system of introduction of new State Standards of education in tuition of natural science-mathematical subjects with the use of innovation techniques and the comprehensive support and monitoring with the use of system of the science and methodological activity of a school.

Keywords: State Standard of basic and general secondary education, innovation techniques, competence, person-oriented, activity approach, science and methodological activity.

УДК 373.5.016:57

Кучук С. Ю.
Інститут педагогіки НАПН України

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗНАТЬ ПРО НАНОТЕХНОЛОГІЇ В БІОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ФАКУЛЬТАТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті репрезентовано окремі результати дослідження реалізації знань про нанотехнології у процесі факультативного навчання.

Ключові слова: знання, нанотехнології, біологія, факультативне навчання.

У сучасних умовах розвитку суспільства знання про досягнення нанонаук є актуальними і викликають в учнів пізнавальний інтерес. Проте, аналіз практики дає змогу констатувати, що школа недостатньо готує випускників, здатних легко оволодівати сучасними спеціальностями, до яких відноситься біоінженерія, біоінформатика, нанотехнології. Про проблеми практики зазначає й В. Кремень: неповна відповідність базових знань, відображених у програмах і підручниках, сучасним досягненням науки є однією з проблем сучасного навчального процесу (Кремень, 2007) [7].

Така суперечність спричинена величезним за своїм значенням навантаженням матеріал, який переноситься зі змісту науки в навчальний предмет, обмеженість навчальних годин призводять до того, що багато біологічних проблем викладаються конспективно і чимало матеріалу, в тому числі сучасні досягнення біологічної науки в галузі молекулярної біології, генетики, нанобіотехнологій, залишаються поза рамками шкільного курсу.

Аналіз наукової літератури та інших джерел свідчить про бурхливий розвиток нанонауки і нанотехнологій протягом останніх десятиріч, досягнення яких відкривають принципово нові горизонти у всіх без виключення галузях науки і техніки, в тому числі і в галузях, пов'язаних з розвитком біологічної науки. Використання досягнень нанотехнологій у біології привело до появи нового напрямку – нанобіотехнології. Нанобіотехнології – розділ у нанотехнологіях, присвячений вивченню дії наноструктур на живі системи, а також розробці способів застосування біологічних наноструктур в експериментальній біології, медицині, екології, сільському господарстві та інших галузях економіки.

Уже є окремі кроки щодо розв'язання проблеми реалізації знань про нанотехнології в загальноосвітніх навчальних закладах і в Росії і в Україні. В Росії нанотехнології вже кілька років викладають учням старших класів у вигляді елективних курсів. Зокрема, К. Богдановим, доктором біологічних наук, кандидатом фізико-математичних наук, завідувачим кафедрою фізики лицю № 1586 м. Москви, розроблена програма елективного